

BLOK ZİNCİRİN (BLOCHAIN) FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HUKUKU'NDA MUHTEMEL UYGULAMALARI: YAKIN GELECEĞE BAKIŞ

Hayatın her alanında fazlasıyla hissedilen dijital dönüşümün yankıları hukuk dünyasında da kendisine fazlasıyla yer bulmaya başladı. Gelişen teknolojiler içinde en popüler olan ve hakkında en çok söz edilen yenilik ise, hepimizin neredeyse her gün duyduğu blok zincir ile temelinde yatan dağıtılmış defter teknolojisi (*distributed ledger technology*) ("**DLT**"). Bu kapsamda, blok zincir teknolojisi ve bu teknolojinin günlük hayatımıza olası etkilerinin yanında blok zincirin fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahiplerine sağlayabileceği avantajlar da bir hayli dikkat çekmektedir. Bu yazıda kısaca blok zincirinin "gelecekte" olası kullanım şekilleri derlenerek değerlendirilecektir.

Blok zincirinin fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahiplerine sağlayabileceği faydaları değerlendirebilmek için öncelikle blok zincir teknolojisinin niteliğini kavramak yararlı olacaktır. En sade anlatımla, her- hangi bir merkez ya da otoriteye ihtiyaç duymadan, verilerin dağıtık ağ üzerinde sağladığı kayıt teknolojisine blok zinciri denir¹. Bir başka deyişle, blok zincir bir ağ üzerinde şifrelenen verilerin yönetimini sağlayan dağınık bir veri tabanıdır ve geleneksel bir veri tabanından ziyade işlemlerin arka arkaya listelendiği dijital bir kayıt defteri görevi görür. Blok zincir, herkese açıktır, eski veriler geriye dönük olarak düzenlenemez, veri zaman damgalı, güvenilir ve şeffaf bir biçimde tutulur. Aynı zamanda, blok zincir kopyalarının, blok zincir içindeki tüm aygıtlarda muhafaza edilmesi nedeniyle merkezi otorite ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde, blok zincirin etkisi özellikle finans sektöründe hissediliyor olsa da, çok kısa süre içerisinde tüm sektörleri etkisi altına alacağı açıktır.

Peki, blok zinciri fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahipleri ne şekilde kullanabilir?

1. Akıllı Sözleşmeler

1993 senesinde akıllı sözleşme fikrini ilk kez ortaya koyan Nick Szabo, akıllı sözleşmeleri "sözleşmenin şartlarını yerine getirebilecek bilgisayarla işlenmiş işlem protokolü"² şeklinde tanımlamıştır³. Akıllı sözleşme, taraflar arasındaki sözleşmenin blok zincir ağı üzerinde doğrudan bir kod şeklinde yazılmasıyla işleyen ve şartlarını kendi kendine yerine getiren ve hatta sözleşmede öngörülen sürenin dolmasıyla kendisini feshedebilen bir sözleşme türüdür. Bir başka deyişle, akıllı sözleşmeler "*self-executing*" sözleşmelerdir.

Blok zincire paralel bir şekilde, akıllı sözleşmeler otonomdur (merkezi bir kontrol otoritesine ihtiyaç duyulmaz), güvenilirdir (eski veriler değiştirilemez ve "neredeyse" hacklenemez veya manipüle edilemez) ve oldukça pratiktir.

Akıllı sözleşmeler, neredeyse tüm sözleşmelerde kullanılabileceği gibi, fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahipleri arasında akdedilen pek çok sözleşmede de kullanılabilecektir. Bu tür sözleşmelere örnek olarak lisans sözleşmeleri, devir sözleşmeleri gibi genel örnekler veya ilaç üretimini şirket dışında yaptıran ilaç şirketleri ile fason üretim yapan şirketler arasındaki sözleşmeler gibi özellikli örnekler verilebilir.

1 <https://tr.cointelegraph.com/news/a-simple-explanation-of-what-is-blockchain-and-how-its-works>

2 "Computerized transaction protocols that execute terms of a contract."

3 "https://www.investopedia.com/terms/s/smart-contracts.asp#:~:text=Nick%20Szabo%2C%20an%20American%20computer,traceable%2C%20transparent%2C%20and%20irreversible."

Ancak, akıllı sözleşmelere pembe gözlüklerimizi çıkararak bakmakta yarar olduğunu da belirtmek isteriz. Nitekim akıllı sözleşmelerin çeşitli ülkelerin mevcut hukuki yapılarında tanınırlığı ve uygulanabilirliği henüz oldukça belirsiz olmakla birlikte ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlar oldukça çeşitlidir.

2. Sahteciliğe Karşı Blok Zincir Desteği

Blok zincir ve temelinde yatan DLT teknolojisi, sahteciliğe karşı da geleneksel yöntemlerden çok daha etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu kapsamda, orijinal ürüne ilişkin tüm bilgiler bir blok zincirde tutulacak ve ürünlere blok zincir ile bağlantı kuracak mühür veya etiketler yerleştirilebilecektir. Bu sayede, üreticiler, satıcılar, tüketiciler, lisans sahipleri ve orijinal ürünle ilgili herhangi bir aşama yer alan tüm aktörler veya gümrük müdürlükleri gibi eşyaların kontrollerini yapan merciler, orijinal ürünlere ilişkin özgün şifrelenmiş kodlarla ürünlerin orijinallik denetimini yapabilecek ve geriye dönük istedikleri bir anda nerede olduğunu saptayabileceklerdir. Yalnızca orijinal ürünlere ilişkin verinin blok zincirde bulunması nedeniyle, sahte ürünün orijinal üründen ayırt edilmesi oldukça kolay ve pratik olacaktır. Aynı zamanda, kurulan bu sistem üreticilerin kendi orijinal ürünlerinin paralel ithalata konu olup olmadığını anlamaları için de büyük kolaylık sağlayacaktır, nitekim kim pratikte üreticilerin paralel ithalata konu ürünlerinin sahte olduğunu düşündüğü durumlarla sıklıkla karşılaşmaktadır.

Sahteciliğin, özellikle “lüks” markaların en önemli problemlerinden birini teşkil ettiği su götürmez bir gerçektir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, taklit ürünlerin, mücevher ve saat sektöründe, her yıl yaklaşık olarak 1.9 milyar dolarlık gelir kaybına yol açtığını ortaya koyarken, Dünya Gümrük Örgütü (*The World Custom Organization*) ise taklit ürünlerin uluslararası piyasadaki değerinin 600 milyar dolarla, dünya ticaretinin neredeyse %7'sini oluşturduğunu belirtmektedir.

Bu nedenle, LVMH, Alibaba, Helzberg Diamond gibi şirketler sahtecilik ile savaşırken blok zincirin ne şekilde destek sağlayabileceğine ilişkin yatırımlarını ve çalışmalarına başlamış durumdadır ve bu alanda blok zincir teknoloji ilk meyvelerini vermektedir. Benzer şekilde, Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi (*EUIPO*) de, Anti-Counterfeiting Blockathon Forum ile kişileri ve kurumları, sahteciliğe karşı blok zincir temelli altyapılar oluşturmaları ve kullanmaları için bir araya getirerek sahtecilikle savaşırken blok zincir teknolojisinden yardım almaktadır.

3. Akıllı Marka, Tasarım ve Patent Sicilleri

DLT, sınai haklara ilişkin tutulan sicillerde de kullanılarak sınai hak sahipleriyle birlikte fikri mülkiyet ofislerine de geniş katkıda bulunabilir. Bu kapsamda, tescil edilebilir sınai haklara ilişkin başvuru, tescil, devir gibi işlemlerin tamamının ve hatta sicile kaydedilmeyen ilk kullanım tarihi gibi bilgilerin bir DLT’de tutulması verilerin kesin ve değiştirilemez bir şekilde güvenli olarak depolanmasını sağlaarak fikri mülkiyet ofislerine de büyük kolaylık sağlayacaktır. Sicil kayıtlarında DLT’nin kullanılması, algoritmanın hatasız olması halinde, büyük oranda insan hatasını da ortadan kaldıracaktır. Ek olarak, veriler üzerinde yapılan her türlü değişiklik ve düzenleme blok zincirden görülebilmektedir.

Akıllı marka, tasarım ve patent sicilleri şirket birleşme ve devralmalarında da yapılan hukuki incelemede de büyük kolaylık ve pratiklik sağlayacak ve akıllı sicillerde tutulan deliller mahkemeler nezdinde görülen uyuşmazlıklarda da kesin delil teşkil edebilecektir.

4. Uyuşmazlıklarda İspat Kolaylığı

Tescil edilemeyen fikri haklara ilişkin ispat kolaylığının sağlanması amacıyla çeşitli işlemleri gerçekleştirerek mümkün olsa da, fikri haklara ilişkin uyuşmazlıklarda ispat zorluğu malumdur ve ispat zorluğu nedeniyle bazı durumlarda uyuşmazlık oldukça karışık bir hal alabilmektedir. Bu kapsamda, tescil edilemeyen fikri haklara ilişkin veriler blok zincirde geriye dönük olarak değiştirilemez ve zaman damgalı şekilde tutulabilir ve bu kayıt

uymazlıklarda bir ispat kolaylığı sağlayabilir.

DLT’de tutulan verilerin mahkemede delil olarak kullanılmasına ilişkin dünyadan örnekler karşımıza çıkmaya başlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti, Yüksek Mahkeme’nin 2018 yılında verdiği kararla, DLT’de tutulan verilerin uymazlıklarda kesin delil teşkil edebileceği yönünde hüküm kuran ilk ülke olmuştur. Yüksek Mahkeme, “*blok zincirde tutulan verinin tasdik edilebilir olması, dijital imzaya ve zaman damgasına sahip olması halinde*” kesin delil teşkil edeceğini belirtmiştir⁴.

Elbette, fikri veya sınai hak sahipleri tarafından, blok zincir teknolojisinin kullanılabileceği alanlar yalnızca yukarıdakiler ile sınırlı değildir; ancak başlangıç olarak yukarıda sayılan örneklerde kullanılması fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahiplerine oldukça olumlu katkılar sağlayacaktır. DLT ve blok zincirin farklı sektörlerde birçok yansıması olacağı ve hayatımızda devrim niteliğinde değişiklikler yaratacağı aşikârdır. Dijital dönüşümün parçası olan gelişen teknolojilerin hayatımızda yaratacağı etkileri görmek için sabırsızlanıyoruz.

* Avukat, Marka Vekili, Ece Gönülal, ece.gonulal@esin.av.tr

4 <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/china-supreme-court-issues-rules-on-internet-courts-allowing-for-blockchain-evidence/>

